

№ 41 (442)
Лістапад 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Рэгіён: лабжанскі край
на музейным форуме – стар. 2

Семинар: бібліятэкі
Міншчыны – стар. 3

Краязнавец: выкладчык
і паэт Р. Казлоўскі – стар. 6

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

19 кастрычніка ў Літоўскім адукацыйным універсітэце ў Вільні адбылася VIII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Палітычная і культурная дзейнасць князёў Агінскіх: рэфлексіі мінулага, перспектывы будучыні», прысвечаная 247-годдзю з дня нараджэння Міхала Клеафаса Агінскага. Канферэнцыя праводзіцца штогод ужо цягам васьмі гадоў. Яе арганізатарамі з'яўляюцца Рэтаўскі гісторыка-культурны музей імя Агінскіх, Літоўскі адукацыйны ўніверсітэт, Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь.

На мерапрыемства традыцыйна з'язджаюцца навукоўцы, музыкі і грамадскія дзеячы з Літвы, Польшчы, Беларусі, Расіі. Менавіта на землях гэтых краінаў у розны час пралягалі жыццёвыя шляхі роду Агінскіх, прадстаўнікі якога сваёй творчасцю ўзбагацілі нашыя дзяржавы.

Пры ўсім гэтым правядзенне канферэнцыі стала магчымым дзякуючы незвычайнай творчай энергіі дырэктара Рэтаўскага гісторыка-культурнага музея імя Агінскіх Вітаса Руткаўскага і гісторыка культуры Анджэя Пілецкага – сапраўдных знаўцаў

культуры, ініцыятараў сумесных беларуска-літоўскіх праектаў.

Ад беларускага боку на канферэнцыі выступілі заслужаны артыст Беларусі Віктар Скорабагатаў, старшыня Праўлення фонду «Паўночныя Афіны» Пётр Южык, краязнаўца Сяргей Верамейчык, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Андрэй Мацук, намеснік старшыні Праўлення фонду «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» Павел Сапоцька, прадстаўнікі Беларускага моладзевага грамадскага аб'яднання «Гісторыка» Зміцер Рагачоў і Андрэй Бегуноў.

Місія Агінскіх у гісторыі чатырох краінаў

Пра важнасць гістарычнага значэння роду Агінскіх у культуры нашых краінаў і актуальнасці правядзення канферэнцыі сведчыла прысутнасць на пленарным пасяджэнні высокіх гасцей: намесніка міністра замежных справаў Літоўскай Рэспублікі Эвалдаса Ігнавічуса, старшыні Літоўскай нацыянальнай камісіі ЮНЕСКА Ромаса Пакальніса, мэра Рэтаўскага самакіравання Антанаса Чарнецкіса і іншых.

Пад час канферэнцыі ўдзельнікі закранулі вельмі важныя вехі біяграфіяў славутых прадстаўнікоў магутнага роду: місія Ігната Агінскага ў Расіі ў 1743–1744 гадах, дыпламатычная дзейнасць Міхала Клеафаса Агінскага ў кантэксце геапалітычных зменаў у Еўропе і многае іншае.

Вялікую ўвагу выклікалі даклады В. Скорабагатага «Раманская творчасць Міхала Клеафаса Агінскага» і Святлены Не-

В. Скорабагатаў
пад час канферэнцыі

магай «Музычная калекцыя Міхала Клеафаса Агінскага ў архівах Масквы». Доўгія апладысменты, вялікая колькасць пытанняў паказалі зацікаўленасць і высокую адзнаку навуковай працы беларусаў з боку іх замежных калег.

Каардынатар праекта «Эпоха Міхала Клеафаса» Зміцер Рагачоў распавёў прысутным пра ідэю правядзення конкурсу аранжыровак музыкі М.К. Агінскага для гітары, цікавымі планами падзяліліся дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея імя М.К. Чурлёніса

Освальдас Даўгяліс, арганізатар расійскіх праектаў Юльян Бельскі з Масквы.

У рамках канферэнцыі і праграмы «Шляхамі паланезаў Агінскага» была арганізаваная канцэртная праграма з удзелам калектываў «Trio de Vilna» і «Doux souvenir».

Пад час неафіцыйнай часткі былі праведзеныя сустрэчы беларускага боку з каардынатарам Літоўскага міжнароднага камітэта міру Ауксай Нарвільюне, прэзідэнтам Міжнароднага культурнага саюза Рамуней Бармай, праектным менеджарам Літоўскай Асацыяцыі замкаў і сядзібаў Дайвай Келпсайтэ, дырэктарам Рэтаўскай школы мастацтваў імя Ш.К. Агінскага Рытай Урнежэне, галоўным рэдактарам газеты «Літва Навуковая» Гедзімінам Земліскасам. Таксама была арганізаваная працоўная група па сумесным беларуска-літоўскім музычным праекце.

Павел САПОЦЬКА

Сябры! Падпісання на газету можна з любога месяца

Рэха падзеі

Лабжанскі край на музейным форуме

У рамках дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі» на 2011–2015 гады ў старажытным горадзе Гродна сёлета 12–14 кастрычніка адбыўся першы Нацыянальны форум «Музеі Беларусі». Гонар прадстаўляць школьны музей ад Магілёўскай вобласці выпаў гісторыка-краязнаўчому музею «Гісторыя Лабжанскага краю», што працуе на базе Лабжанскага дзіцячага садка-сярэдняй школы Клімавіцкага раёна. Актыў музея (а гэта Уладзіслаў Талалаеў, Сяргей Зылеў, Алена Агеева, Марына Фралова) на чале з кіраўніком Ірынай Фёдарунай Наваградскай цягам трох дзён актыўна працавалі, разказвалі пра дзейнасць свайго музея, сустрэкалі розныя дэлегацыі, удзельнічалі ў майстар-класах і экскурсіях па горадзе.

Паводле словаў Ірыны Фёдарунай, удзелу ў мерапрыемстве такога ўзроўню папярэднічаў вялікі шлях. Найперш трэба было наладзіць краязнаўчую і пошукавую працу, вынікам якой стала адкрыццё школьнага музея. Праз некалькі гадоў рупліва праца навучэнцаў і іх кіраўніка была ацэнена перамогай у абласным этапе конкурсу-агляду этнаграфічных музеяў і другім месцам на рэспубліканскім этапе гэтага конкурсу.

«Удзел у першым Нацыянальным форуме «Музеі Беларусі» стаў для мяне і нечаканасцю, і разам з тым жаданым вынікам. Актывам музея была прадстаўлена экспазіцыя, якая мела ўмоўную назву «Мастацтва беларускай вышывкі», праз паказ «Парада ручнікоў». Адметна, што большасць

з іх мелі тэкставую вышывку, што збрала і здзіўляла наведнікаў», – падкрэсліла заснавальнік і кіраўнік школьнага музея.

Шмат прыемных уражанняў засталася ў памяці юных удзельнікаў форуму. Гэта і рыцарскія баі, і знаёмства з вядомым беларускім краязнаўцам Віктарам Антонавічам Ермалёнкам, які запрасіў навучэнцаў лабжанскай школы да сябе ў госці, у Мёры, дзе ён кіруе двума музеямі і з'яўляецца старшынёй клуба «Арганаўты мінулага». І вядома ж – такая

вялікая колькасць музеяў у адным месцы аж захоплівала дух.

Сустрэчы з даўнімі сябрамі-краязнаўцамі, новыя знаёмствы, новыя ўражанні, пераіманне досведу працы калег і адчуванне значнасці і задавальненасці свайго дзейнасцю – усё гэта і шмат іншага незабыўнага і цікавага суправаджала нашых землякоў цягам трох дзён форуму.

Пажадаем Ірыне Фёдарунай і яе навучэнцам новых ідэй і руплівай працы на краязнаўчай ніве.

Пётр ШАШКОЎ, метадыст
Клімавіцкага ЦТКіЭ

Багач правяраў засеку

Багатая наша зямля на восеньскія дары – цубыля, бульба, капуста, бурачкі, морква... А сабраўшы добры ўраджай, людзі здатныя наладзіць гучнае вясёлае свята. Здаўна акрамя дажынак продкі адзначалі Багач – радаваліся ўсім дарам. Нядаўна на Століншчыне ў вёсцы Адвержыцы тамтэйшы люд прыгожа адсвяткаваў Багач, падзякаваў зямлі за шчодры ўраджай. Удзельнікі вадзілі карагоды, спявалі абрадавыя песні, а таксама – ласаваліся самі і частавалі іншых свежасабраным.

А ў мясцовым СВК «Палеская ніва» (кіраўнік Аляксей Бародзіч) ёсць свая ўнікальная каняферма. Тут гадуець знакамітых рысак, якія ўжо атрымлівалі медалі на міжнародных спаборніцтвах. Гаспадарка сустрэла восень багатым ураджаем палявых культур, а таксама – немалою малочнай ракою. Як кажуць у народзе, «прышоў Багач – не хныч, не плач», бо калі вясну і лета не быў абібокам, то маеш у засеках і кладавых прыбытак. Так што – ёсць з чым тамтэйшым адзначыць старажытнае свята ўраджаю. Тады і зіма – не такая суровая. І ёсць надзея на новыя сустрэчы, на новыя вёсны.

Мікола КОТАЎ,
пазаштатны карэспандэнт «КГ»
Фота Ірыны АЛЯКСАНДРАВАЙ і Яўгена БРУНДУКОВА

Гадаванцы «Палескай нівы»

150 гадоў на рэйках гісторыі

«Беларуская чыгунка. Больш чым гісторыя...» Менавіта пад такім дэвізам у Нацыянальным гістарычным музеі 19 кастрычніка адкрылася выстаўка, прысвечаная 150-годдзю Беларускай чыгункі. Супрацоўнікі музея і супрацоўнікі чыгункі стваралі выстаўку разам, і вынік іх працы вельмі ўражвае.

Зала, дзе знаходзіцца экспазіцыя, крыху нагадвае вакзал. У цэнтры размясціўся макет цягніка, побач з ім на ступе – станцыйны звон і гадзіннік. Акрамя таго, тут сабраныя і іншыя

ўнікальныя экспанаты: тэлефонныя і тэлеграфныя апараты, форма работнікаў чыгункі, інструменты для рамонтна-чыгуначных пучэй, рэдкія кнігі. А макет чыгункі з маленькім цягнічком, зроблены ў навукавым цэнтры дзіцячай чыгункі, зацікавіў дарослых не менш, чым дзяцей.

Адкрыла выстаўку Ніна Калымага, намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага музея. Яна слухна заўважыла, што чыгунка злучае не толькі гарады, а з'ядноўвае з сабою лёсы людзей. Найлепшы прыклад таму – Якаў Лаўрыновіч,

старшыня Арганізацыі ветэранаў беларускай чыгункі. Чыгунцы ён аддаў амаль траціну свайго жыцця, пра што зусім не шкадуе: «Ёсць людзі ў добрым сэнсе хворыя на чыгунку. І гэтая хвароба ўжо на ўсё жыццё».

Яшчэ адным з удзельнікаў выстаўкі стаў Валерый Страмук, намеснік начальніка Беларускай чыгункі. Сваю прамову ён пачаў з верша Якуба Коласа:

У два рады між палёў
Роўна рэйкі ляглі,
Рэжучь нетры лясоў,
Точаць грудзі зямлі...

В. Страмук зрабіў для слухачоў невялікі экскурс у гісторыю і расказаў пра

будаўніцтва ў 1862 годзе чыгункі паміж Пецярбургам і Варшавай. Яе невялікая частка даўжынёю крыху больш за 60 кіламетраў прайшла і па Беларускай зямлі, злучыўшы Парэчча і Гародню. Напрыканцы выступоўца пашкадаваў, што ў адну экспазіцыю нельга ўмясціць усю багатую гісторыю Беларускай чыгункі. Ды, можа, гэтая нязручнасць стане падставай для стварэння новай выстаўкі або нават цыкла выставак. Калі ёсць нагода ды жаданне, няўжо не знойдзеца магчымасці?

Ніна КАЗЛЕНА,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота аўтара

Семінар

Калі кнігі маюць веру

10 і 11 кастрычніка на Уздзеншчыне ў рамках Года кнігі прайшоў абласны семінар «Гісторыя бібліятэк Міншчыны», які сабраў дырэктараў цэнтральных бібліятэк сталічнай вобласці. Удзельнікі наведалі шэсць сельскіх бібліятэк, дзе даведліся, як развіваюцца публічныя бібліятэкі раёна.

гоўванне насельніцтва ва ўмовах аграгарадка, а Ала Гільмірава прадставіла выстаўку беларускіх ручнікоў, якія сама і вышывала. Потым дырэктар Хатлянскага дома культуры Галіна Баранюк пазнаёміла гасцей з працай народнай студыі «Скарбніца» і народнага гуртка саломалляцтва «Саламяныя цуды».

Прыемнае ўражанне засталася і пасля наведвання Лашанскай сельскай бібліятэкі.

з ітыўным настроем загадчыца аддзела культурна-забаўляльнай дзейнасці раённага Цэнтра культуры Людміла Цвірка і артысты ансамбля «Зборная субота».

Другі дзень семінара прайшоў не менш насычана – у Сямёнавіцкай і Кухціцкай сельскіх бібліятэках. Шчырае захапленне ў гасцей выклікала наведванне маёнтка Марыі Магдалены Радзівіл, што ў пасёлку Першамайск.

Знаёмства з бібліятэкамі раёна пачалося з аграгарадка Ліцвяны. Бібліятэкар Ліцвянскай сельскай бібліятэкі Наталля Сяліцкая расказала, якую ролю займае ўстанова ў арганізацыі вольнага часу школьнікаў. Найлепшым доказам яе словаў стала выступленне дзяцей, якія не толькі

Гасцей сустракаюць у Ліцвянах (справа – старшыня сельсавета Дзмітрый Чарнавус)

вершы прачыталі і песні праспявалі, але і пазнаёмілі гасцей з ураджайнымі вясковымі соткамі.

Гасцінна сустрэлі і ў Цеплені. Бібліятэкар Наталля Буча пад час гуртка з калегамі паведаміла, што гарантам паспяховай працы Цепленскай сельскай бібліятэкі лічыцца яе цеснае супрацоўніцтва з домам культуры і адміністрацыяй сельскагаспадарчага кааператыва ЗАТ «Вітэкс». Прыемнай нечаканасцю для ўдзельнікаў семінара стала наведванне капліцы ў гонар Праведнай Ганны. Айцец Віктар пазнаёміў прысутных з гісторыяй стварэння бажніцы. На развітанне ён усіх добраславіў на плённую працу.

Пасля ўдзельнікі наведалі Хатлянскую сельскую бібліятэку, дзе яе супрацоўніцы Алена Зубава грунтоўна патлумачыла, як наладжанае бібліятэчнае абслу-

тэкі, дырэктар якой Ганна Шашэўская раскрыла ролю ўстановы ў эстэтычным выхаванні маладога і сталага пакаленняў. Былы дырэктар бібліятэкі Людміла Салавей пазнаёміла гасцей з выставачнай залай ураджэнца лашанскіх мясцінаў, сябра Саюза мастакоў Беларусі Івана Салаўя «Прыгажосць роднай зямлі – у фарбах творчасці».

Трэба адзначыць, што пакуль аўтобус імчаў ад вёскі да вёскі, з гістарычнай спадчынай Уздзеншчыны, з гісторыямі ўзнікнення і развіцця уздзенскіх вёсак гасцей знаёміла старшы навуковае супрацоўнік раённага гісторыка-краязнаўчага музея Зоя Калкоўская.

Непаўторны вечар правялі ўдзельнікі бібліятэчнага форума ў санаторыі «Пад'ельнікі», дзе для іх была падрыхтаваная канцэртная праграма. Зараджалі гасцей па-

Затым госці наведалі цэнтральную раённую бібліятэку. Загадчыца аддзела абслугоўвання і інфармацыі Святлана Нісцюк расказала, якое месца займае бібліятэка ў сацыяльна-эканамічным жыцці горада. Пасля гэтага ў дзіцячай бібліятэцы яе загадчыца Ірына Шэйна расказала, як арганізаванае абслугоўванне маленькіх чытачоў, якім формам і метадам працы аддаецца перавага, каб далучыць хлопчыкаў і дзяўчынак да чытання.

Завяршыўся семінар круглым сталом, удзел у якім прыняў намеснік старшыні райвыканкама Яўген Шкель, які падрабязна расказаў пра сацыяльна-эканамічнае развіццё раёна. Пра стан і перспектывы развіцця сеткі публічных бібліятэк Уздзеншчыны расказала дырэктар ЦБС Аксана Драчан. Дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы гарадскіх публічных бібліятэк г. Мінска Алена Кубышкіна звярнула ўвагу на тое, наколькі эфектыўнай павінна быць бібліятэка ў сучасных умовах.

Намеснік дырэктара па навуковай працы Мінскай абласной бібліятэкі імя А.С. Пушкіна Вольга Малюга, падводзячы вынікі семінара, адзначыла, што бібліятэчны форум дырэктараў бібліятэк Мінскай вобласці прайшоў на высокім узроўні, а ўсё ўбачанае сведчыць пра належны ўзровень людзей, якія працуюць у атачэнні кніг.

Вера
ЛУКАШЭВІЧ
Фота аўтара

Гістарычная трылогія

22 кастрычніка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя трылогіі дацэнта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта А. Лукашэвіча «Западный пограничный регион в военно-стратегических планах Российской империи (конец XVIII в. – 1812 г.)». Трылогія стала вынікам 15-гадовага навуковага даследавання аўтара. Усе кнігі падрыхтаваны на грунце шырокага кола пісьмовых і графічных крыніцаў – як апублікаваных, так і тых, што захоўваюцца ў дзесяці архівах Беларусі, Літвы, Польшчы і Расіі.

Першая кніга «Политическая ситуация по данным служб разведки и контрразведки» прысвечана аналізу сітуацыі ў заходніх губернях Расійскай імперыі ў 1801–1812 гг. і яе ацэнцы расійскім кіраўніцтвам паводле дадзеных названых службаў.

Другая кніга «Изучение, инженерная и топографическая подготовка театра войны» адлюстроўвае маладаследаванне ў гісторыі пытання падрыхтоўкі заходніх губерняў як магчымага тэатра ваенных дзеянняў.

У трэцяй кнізе разглядаецца «Польский вопрос» во внешнеполитической доктрине и оперативное планирование», дзе асноўная ўвага надаецца праблемам выпрацоўвання расійскага знешнепалітычнага курса ў «польскім пытанні» і распрацоўцы пад яго апэратыўных планаў.

Аб'ём кожнай кнігі каля 360 старонак, дапоўненых 16 аркушамі каляровых картаў і ілюстрацыяў.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Абраннік Палесся

У філіяле № 12 Мазырскай гарадской бібліятэкі адбыўся літаратурны круіс «Ты, Мазыр, – мой Парнас каля Прыпяці мілай...», прымеркаваны да 75-годдзя з дня нараджэння пісьменніка і настаўніка Уладзіміра Міхайлавіча Верамейчыка. У мерапрыемстве бралі ўдзел вучні 9-х класаў гімназіі імя Янкі Купалы і Г. Дашкевіч – сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, кандыдат філалагічных навук, выкладчык МДПУ імя І. Шамякіна. Вялі літаратурны круіс бібліятэкар з гімназіі А. Мазуркевіч і аўтар гэтых радкоў, а бібліятэкар Т. Чэбін адмыслова для сустрэчы падрыхтавала прэзентацыю. Лейматывам імпрэзы маглі б стаць радкі мясцовага паэта У. Назарава:

Не згасне зорка Верамейчыка паэта,
У зорнай ростані ёй сонейкам свяціць.
На ніве беларускае асветы
Хай беларускаю вякамі зіхаціць.

У мерапрыемстве былі выкарыстаныя і аўтабіяграфічныя звесткі з жыцця пісьменніка, і яго паэмы і вершы пра Мазыр, Прыпяць, Арменію, «Чырвонку» і БДУ, якія з захапленнем чыталі вучні гімназіі.

Г. Дашкевіч узгадала тыя дні, калі пазнаёмілася з У. Верамейчыкам, а таксама распавяла пра яго паэму «Ліхаўня», прысвечаную памяці маці Соф'і Данілаўны Збароўскай. Твор дакументальны, і ў першую чаргу тым, што ў ім паэт не змяніў ніводнага імя сваіх герояў. Пісьменніца адзначыла, што творчая спадчына У. Верамейчыка надзвычай багатая: лірыка, проза, публіцыстыка, сацыяра і гумар у 11 кнігах: «Прыпяць» (1973), «Жыву школаю» (1991), «Магарыч» (1994), «Ліхаўня» (1997) ды інш.

Натхнёная яго творчасцю, вершамі пра Мазыр, Прыпяць, палешукоў, Галіна Мікалаеўна і сама прысвяціла паэту-сябру верш «Палесся абраннік»:

Ён – Палесся абраннік,
Сын бясконцых трывог.
Загай яму раны,
Чарадзей-верасок.
Наталі яго, Прыпяць,
Цудадзейнай вадой.
Нам да скону не выпіць
Слова – хвалі жывой.
Ахіні яму ногі,
Пасцялі яму плёс...
Пра цябе ён да Бога,
Прыпяць, песню данёс.

І хоць Уладзіміра Верамейчыка ўжо з намі няма (25 кастрычніка 1999 года ён пайшоў з жыцця, за тыдзень да 62-годдзя), але ж ён быццам крочыць з намі па Мазыршчыне ў сваіх вершах.

Ганна БУЛАШ,
бібліятэкар філіяла № 12 Мазырскай гарадской бібліятэкі
Фота Алены МАЗУРКЕВІЧ

Працы навучэнкі сельскагаспадарчага ліцэя Паліны Ярковіч

130 гадоў
Якуб Колас
Янка Купала

Маю прапанову

Забыты першы кіламетр...

Сёлета, начытаўшыся маіх расповедаў пра Бараўцы і іх углыб на творчыя стасункі Янкі Купалы, патэлефанавала мне Надзея Сарамант з так званага Бальшавіка ў Мінскім раёне (ранейшага Кажухава). Згаданая вёска знаходзіцца непадалёк Бараўцоў – першага Купалавага «літаратурнага кіламетра», да якога з Кажухава кіламетраў 4 ці 5. Мясцовыя кажучь, што ў Бараўцах нікога не ацалела з Купалавых часоў. Так і ёсць, нічога матэрыяльнага не захавалася: ні забудовы, ні якіх рэчаў з колішняга фальварка. Але захаваўся пагорак, дзе месцілася арандаваная Луцэвічамі сядзіба пані Стралковай. Ацалелі і краявіды, што ахутвалі сядзібу навокал. Варта было б нагадаць пра мясціны паэта, пасадзіўшы паблізу азярца на лугавіне явар, які колісь апеў Купала. Яго так не стае ў Бараўцах. Гэта было б нагадваннем пра песню «Шэпчацца явар з калінаю» і пра верх класіка. З часам можна і памятны камень усталяваць. Невялікія выдаткі. А згадка была б пра Янку Купалу.

Сям'я Папкоўскіх каля свайго хаты, дзе колісь жылі Луцэвічы (1929 г.)

Фота з архіва аўтара

Але хто можа ці павінен гэтым займацца? У Бальшавіку ёсць школа, якая завецца Дубаўлянская (некалі яна і сапраўды была ў Дубаўлянах, але пераехаўшы ў Бальшавік, захавала сваю назву). Бальшавіцкай яе не называюць: гэта і тады, і цяпер гучала б гістарычным дысанансам. А непадалёк ад Бараўцоў ёсць і другая школа – Папярнянская, праўда, гэта ўжо лагойскі абшар. Згаданая школы маглі б уззяць хоць якое пасільнае шэфства над Купалавымі Бараўцамі.

Шкада, але ніхто нічым падобным не займаецца, хоць і пра юбілей нібыта памятаюць. Ды і з новага пакалення баравецкіх людзей мала хто памятае пра гэтыя гістарычна-паэтычныя мясціны. А можа, калі б і ўзгадалі, то хто-небудзь ды й адзначыў 130-гадовы юбілей Купалы. Ці згодныя з маёю прапановаю настаўнікі і вучні згаданых школаў?

Уладзімір СОДАЛЬ,
пісьменнік, краязнаўца

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Ляўкі – маляўнічы куток Аршаншчыны. Менавіта там, на стромкім беразе Дняпра, знаходзілася лецішча Янкі Купалы – падарунак беларускага ўрада з нагоды 30-годдзя літаратурнай дзейнасці паэта. Як калісьці Акапы, Ляўкі сталі для паэта крыніцай творчага натхнення, дарылі цішыню і душэўны спакой. Купала вельмі любіў гэтую прывабную і ўтульную мясціну. Успамінала яго жонка, Уладзіслава Францаўна Луцэвіч: «Калі я ўспамінаю Ляўкі, дзе была наша дача, перада мной заўсёды ўстае высокі бераг Дняпра, стары сасновы бор, задумны, шумлівы...

Калі Дняпра, заросшыя кустамі чаромхі, арэшыны, у высокай зялёнай траве, ако-

пы, бліндажы – памяць першай сусветнай вайны.

Па Дняпры праходзяць плыты, за Дняпром відаць шырокія калгасныя палі, з вясны зелянеюць рунню, а пасля – залацістыя з цяжкім наліве залацістага збожжа.

Янка Купала вельмі любіў Ляўкі за іх асаблівую прыгажосць. Ён часта хадзіў на бераг Дняпра. Плытагонны пелі песні, якія доўга несліся над водамі, рэхам адгукваючыся ў бары. Цэлымі днямі бор напаўняўся птушыным шчэбетам. Ноччу і ранняй увесь прастор аж дрыжаў ад салаўінага спеву».

Калі і пры якіх абставінах Янка Купала наведаў Ляўкі?

Чакаем вашыя адказы да 13 лістапада ўключна. Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

«Мой родны кут»: «...і з таго часу па сягоння мне сонцам свеціць Наднямонне»

Да 130-годдзя з дня нараджэння Песняра

(Заканчэнне. Пачатак у № 40)

Рацыянальнае, свядомае асэнсаванне наступіла, паводле яго словаў, пазней, калі ён быў ужо прызнаным і знакамітым. Гэта адбылося ў 1924 г. пад час творчага адпачынку ў Кіславодску пад уражаннем ад фінскага эпаса «Калевала»: «...“Калевала” як пабунтавала мой спакой, так і падказала выхад. І шматлікія стваральнікі яе, і я – усе пілі з адной крыніцы, але фіны знайшлі яе на беразе мора, сярод скал, а мы – у сваіх барах і балотах» (М. Лужанін. Тамсама). Сучасны даследчык Коласавай спадчыны І. Жук разгарнуў гэтую думку аўтара «Сымона-музыкі», пашырыў яе, яшчэ больш «глабалізаваўшы» вытокі беларускага твора.

Акрамя Наднямоння, Якубу Коласу палюблялася сваёй прыродай Палессе. Калі мысліць вобразна, то родны кут паэта можна назваць сэрцам (і яго самога, і ўсёй краіны – балазе, як вышэй адзначалася, размяшчаецца ў самым яе цэнтры), а палескі край – лёгкімі, якія надалі дыхання творчай жыццяздзейнасці маладому настаўніку Канстанціну Міцкевічу (па аналогіі з яшчэ адной метафарай Палессе як «лёгкіх Еўропы»). Гэты дадатковы ключ, выток выліўся ў напісанне «палескіх» апавесцяў. У палескай глушы мастак пранікся яшчэ адным куточкам Беларусі не менш, чым наднямонскімі краявідамі: «Яму (Лабановічу. – А.Т.) па душы быў і гэты глухі куток Палессе, аб якім яшчэ дома так многа цікавага наслухаўся ад аднаго старога аб'ездчыка, і гэты народ з яго асабліваю моваю і звычаямі, так не падобнымі да мовы і звычаяў тых беларусаў, з гушчы якіх выйшаў Лабановіч; гэты некрунты край старажытнасці, якая на кожным кроку кідалася ў вочы і затрымлівала на сабе ўвагу, і гэты выгляд самой мясцовасці, агульнага тону якой не мог яшчэ ўлавіць Лабановіч, але ў якой таксама было многа цікавага і, на яго погляд, павабнага».

Дамо слова і самому класіку, які, як мы ведаем, з'яўляецца прататыпам свайго гадоўнага героя Андрэя Лабановіча. І каб чытач не сумняваўся ў тоеснасці літаратурнага героя і жывога чалавека, прывядзём наперад словы прызнання Якуба Коласа: «Лабановіч – мой двайнік. Выдуманнага ў яго паводзінах і характары нічога няма». Таму захапленні літаратурнага героя тоесныя пачуццям яго аўтара: «А прырода! Колькі вялікага задавалення дае нам яна! Бо прырода – найцікавейшая кніга, якая разгорнута прад вачамі кожнага з нас. Чытаць гэту

кнігу, умець адгадаць яе мнагалучныя напісы – хіба ж гэта не ёсць шчасце? Адно толькі шкада, што наша жыццё несуразмерна малое для таго, каб начытацца гэтай кнігай».

Якуб Колас стаў неаспрэчна галоўным класікам пейзажнай лірыкі ў айчынным мастацтве. Яе дыяпазон у паэта надзвычай шырокі. Каб пераканацца, дастакова прааналізаваць «Новую зямлю». А ёсць яшчэ «Сымон-музыка», шматлікія вершы, проза. Гэтае Коласавае першыства з'яўляецца найлепшым доказам прыроднага чынніка ў творчасці Песняра.

Максім Лужанін задумваецца над фактарам прыроды ў Коласавым феномене: «Успамінаю, перад усім, багацце ўласнай душы і здольнасць пры дапамозе слова дзяліцца гэтым багаццем з іншымі, адным чынам, тое, што ў звычайным абыходку называюць пісьменніцкім талентам. Але ці ёсць талент тым шчаслівым дарункам, які атрымлівае чалавек ад прыроды пры нараджэнні і нясе яго праз жыццё як нешта раз і назаўсёды дадзенае і таму нязмэннае?»

Абмежаваўшы рацыянальны погляд на феномен таленту Якуба Коласа гётэўскім метадам, працывапаным вышэй у вершаванай страфе, усё ж не стварыць паўнаважнаскай карціны. Гэта быў праверыў і М. Лужанін: «Я кінуўся на коласавыя мясціны, зрабіў пешкі падарожжа па беразе Нёмана, не адзін дзень правёў на абтупаных паэтам лясных сцяжынах у гонкіх шчырых барах, слухай, як шумяць любяыя ягонаму сэрцу дубовыя гаі. Пасля пачаў адчыняць дзверы ў леснічоўкі, дзе жыў ён некалі, распытваўся ў аднавяскоўцаў, выхопліваў кожнае цікавае слоўца ў братоў і сяцёр».

Усё як быццам станаўлялася на месца: людзі, прырода, абставіны, а жывога дыхання ў вобразе так і не з'яўлялася».

Таму сярод генеральных чыннікаў выяўлення Коласавага генія прырода роднага кута і Пінскага Палессе, натуральна-народны каларыт культурнага кантэксту, усмактаны з мацярынскім малаком, займаюць месца першае, хаця і не першае. Следам за гэтым, дзякуй Богу, да ўзгадавання, выпельвання літаратурнага коласа актыўна спрычыніўся яшчэ шэраг не менш значных фактараў, якія далучаліся да каталізацыі творчага росту будучага класіка потым, па меры яго сталення, выток якога – у крыніцах, якія білі з-пад радзімых парогаў.

Анатоль ТРАФІМЧЫК,
в. Вялікія Круговічы Ганцавіцкага раёна

...На вершы Міцкевіча і Луцэвіча

25 кастрычніка Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на канцэрт класічнай музыкі «Янка Купала і Адам Міцкевіч у вакальнай лірыцы». Гэта адна з імпрэзаў шэрагу музычных вечароў, што ладзіць музей. Сярод слухачоў былі вучні сталічнай СШ № 19 і студэнты факультэта даўніверсітэцкай адукацыі БДУ.

На канцэрце прагучалі песні на вершы А. Міцкевіча «Вілія», «Свіцязянка» і Янкі Купалы «А зязюлька кукавала», «Явар і каліна», «Усюды лета» ды іншыя. На музыку творы паклалі сьлыныя кампазітары, сярод якіх Станіслаў Манюшка, Пётр Чайкоўскі, Марыя Шыманоўская, Яўген Цікоцкі, Юрый Семяняка. Але вершы майстроў слова патрабуюць і адпаведнага выканання. Пра гэта таксама паклапаціліся арганізатары канцэрта. Песні выконвалі артыстка тэатра оперы і балета Ірына Гаўрылковіч (вакал) і дацэнт кафедры фартэпіяна Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Наталля Сазановіч (партыя фартэпіяна). Голасу Ірыны проста не хапала месца ў невялікай зале, ён ірваўся адтуль, а слухачы, уражаныя яго сілай і веліччу, затойвалі ды-

ханне... І своеасаблівым эмацыйным акцэнтам стала песня на верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?». Знаёмыя кожнаму словы гучалі-звінелі-грымелі. Ён водгалас так і застаўся не толькі ў музейнай зале, дзе, напэўна, нават сцены шэптам паўтараюць: «А чаго захаце-

лася ім, пагарджаным век, ім, сляпым, глухім? – людзьмі звацца». Бадай, і слухачы былі змушаныя адказаць на адвечнае пытаньне.

Ніна ХОМІЧ
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ

Зміцер Жылуновіч у іпастасі палітыка і культурнага дзеяча

(Заканчэньне. Пачатак у №№ 38–40)

Чужацкія, варажыя беларускаму народу сілы не дазволілі такому здзейсніцца. На яго карысьць і пазней працаваў З. Жылуновіч, але толькі не на тых пасадах, што заслугоўваў. Няма дорага зрабіў у якасьці сакратара, а затым адказнага сакратара заснаванай у 1920-м у Смаленску грамадска-палітычнай беларускамоўнай газеты «Савецкая Беларусь». Першы яе нумар з'явіўся ў свет 1 лютага 1920 г. З 15 жніўня таго ж года З. Жылуновіч разам з рэдкалегіяй газеты пераехаў у вызвалены ад палкаў Мінск. У снежні 1922-га тут стаў выходзіць на беларускай мове штотомесячны літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс «Польмя», рэдактарам якога прызначылі З. Жылуновіча. Новая пасада адкрывала шырокія магчымасці для літаратурнай творчасці, дзе выступаў пад найбольш вядомым для чытачоў псеўданімам Цішка Гартны. Письменнік меў права на выбар такога псеўданіма, бо ён быў і сапраўды моцна загартаванай, стойкай асобай. У розныя гады З. Жылуновіч яшчэ карыстаўся літаратурнымі псеўданімамі Авадзень, Капылянін, Сымон Друк і іншымі. Далейшы ж яго службовы, параўнальна спакойны, шлях такі: «узначальваў Цэнтральны архіў БССР, бюро Гістпарта ЦК(б)Б, з'яўляўся членам прэзідыума Інбелкульту, навуковым сакратаром камісіі па вывучэнні гісторыі рэвалюцыйнага руху на Беларусі, працаваў намеснікам наркамаасветы і старшынёй Галоўмастацтва БССР» і нарэшце – у Інстытуце гісторыі Беларускай акадэміі навук, што не дае аніякай падставы залічыць яго да палітычнай эліты БССР. Фармавалася яна зусім з іншых людзей, якія «паспяхова» правялі барацьбу з надуманымі імі самімі беларускім

нацыянал-дэмакратызмам, у асноўным за два гады (1937–1938) завяршылі масавыя фізічныя рэпрэсіі, ледзь не пад корань вынішчылі амаль усю красу беларускай нацыі. Як і многім уцалелым ад несправядлівых рэпрэсій супраць нацдэмаў, Цішка Гартнаму не вельмі лёгка працавалася ў той час. Але майстры мастацкага слова і сёй-той з занятых у высокіх эшалонах партыйнай улады лічыліся з яго аўтарытэтам як чалавека творчага, таленавітага. Так, калі па прапанове сакратарыята ЦК КП(б)Б трэба было ў пачатку чэрвеня 1932 г. стварыць арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы Усебеларускага з'езда савецкіх пісьменнікаў, у складзеным спісе фігуравала і кандыдатура Цішкі Гартнага. Праўда, нейкай чыноўніцкай асобай яго прозвішча было выкрэслена і над ім пастаўлены крыжык.

Будучы кандыдатам у члены ЦК КП(б)Б (1927–1929), членам ЦВК БССР (1920–1931), З. Жылуновіч ведаў, да чаго прывядзе беларускі народ савецкі рэпрэсіўны рэжым. Меў дастаткова падставаў хвалявацца і за свой асабісты лёс. Неаднаразова слаў лісты ў высокія партыйныя органы Беларусі, у ЦК УсеКП(б), адмаўляючы ўласную прыналежнасць да нацдэмакратызму. Нічога не дапамагло. Жорсткімі катаваннямі ў Мінскай турме З. Жылуновіча давалі да такога стану, што ўзнікла патрэба перавесці ў Магілёўскую псіхіятрычную лячэбніцу.

Меркаванні ўсіх, хто пісаў пра апошнія дні жыцця З. Жылуновіча (Цішкі Гартнага), сходзяцца: толькі прадуманым, старанна праведзеным катаваннем следчыя давалі гэтага, здавалася б, зусім нязломнага чалавека да вар'яцтва. Як бачым, высокім «прафесіяналізмам» вызначаліся яны. Няцяж-

ка ўявіць, колькі патрэбна было спрыту, каб такога стойкага, загартаванага нялёткім жыццём чалавека, цвярозага розумам творцу пазбавіць здольнасці паводзіць сябе адэкватна абставінам. Што датычыць самай прычыны смерці гэтага пакутніка, дык яна, думаю, не мае аналагаў ва ўсім свеце. Калі не памыляецца наш вядомы сучасны пісьменнік, публіцыст Эрнест Ялугін, З. Жылуновіч наступным чынам развітаўся са сваім зямным жыццём: прыўзняў дзяжкі бальнічны спецложак і ўбіў яго ножку сабе ў горла. Гэта значыць туды, адкуль 1 студзеня 1919 г. разносіліся словы пра здзяйсненне такой важнай гістарычнай падзеі ў лёсе нашага народа, як абвяшчэнне Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Не міне і двух дзясяткаў гадоў, як таго вестуна давядуць да самазабойства. Гэта таксама ўнікальны выпадак з палітычнага жыцця народаў планеты Зямля. Здзейснены З. Жылуновічам акт самагубства прыпаў на 11 красавіка 1937 г., г.зн. за некалькі месяцаў да таго, як велізарная дзяржава-гігант СССР разам з усімі сваімі саюзнымі рэспублікамі ўступіць у запоеўную да краёў паласу масавых фізічных рэпрэсіў над ні ў чым не вінаватымі людзьмі. Здарылася ж такое з З. Жылуновічам на 50-м годзе яго жыцця.

Добрую памяць пакінуў Цішка Гартны сваімі шматлікімі мастацкімі, публіцыстычнымі творами, якія і сёння цікава, карысна чытаць. Паколькі гэты аспект творчай дзейнасці пісьменніка з належнай паўнатаю асветлены ў літаратуры і ў артыкуле да яго практычна нічога новага нельга дадаць, аўтар не бачыць патрэбы спыняцца на ім.

Улады, грамадскасць не маглі не адзначыць велічыня, недасягальныя для іншых заслугі З. Жылуновіча перад сваім народам. Але зрабілі гэта надзвычай сціпла: яго імя носяць вуліцы ў Мінску і Капылі, у названых гарадах усталяваны мемарыяльныя дошкі на дамах, дзе жыў галоўны стваральнік, ай-

цец БССР. У Магілёве ў 1989 г. на месцы яго пахавання пастаўлены помнік. Прыведзеныя звесткі датычацца 1990-х гг. Да іх нельга нічога дадаць новага. Я маю свае ідэі, што ў сталіцы краіны належала б зрабіць дзеля ўвекавечвання памяці галоўнага архітэктара беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці. А для ўладаў і грамадскасці Капыля рэкамендаваў бы імя З. Жылуновіча надаць адной з найлепшых вуліц, плошчаў, паркаў, сквераў горада, бібліятэк... У гэтым мы ніколі не перабярэм: увекавечваем жа памяць сапраўднага першаадкрывальніка, стваральніка беларускай савецкай дзяржаўнасці, без якой не нарадзілася б і сучасная Рэспубліка Беларусь.

Жылуновіч – гэта рэдкі з рэдкіх нашых палітычных, культурных дзеячаў, якога смела можна залічыць да Нацыянальных Герояў Беларусі. Ён параўнаны з такімі выбітнымі палітычнымі постацамі еўрапейскіх краін, як Тамаш Масарык (Чэхаславакія), Юзаф Пілсудскі (Польшча), без непасрэднага ўдзелу якіх наўрад ці з'явіліся б на свет гэтыя славянскія дзяржавы. Да таго ж яшчэ З. Жылуновіч вялікі пакутнік варварскага, сталінскага таталітарнага палітычнага рэжыму. Па віне ўсіх нас, а не толькі сучасных палітыкаў, гэты сьлыны сын беларускага народа трывае пакуты і сёння – і невядома, колькі яшчэ гэта будзе доўжыцца – паколькі мы не знайшлі прыстойнага месца ў беларускай сталіцы для ўсталявання прысвечанага яму манументальнага помніка, як гэта зрабілі ў памяць Феліксу Дзяржынскаму. Большага месца, чым адведзена, заслугоўваў для сябе З. Жылуновіч ад аўтараў кнігі «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XX ст.» (Кн.1. Мінск, 2011), рэдакцыйную калегію якой узначальваў ураджэнец Капыля, доктар гістарычных навук, прафесар Аляксандр Каваленя. Упэўнены, так не будзе вечно доўжыцца, выключна вялікі ўклад З. Жылуновіча ў беларускую нацыянальную дзяржаўнасць народ і ўлады ацэняць па заслугах.

Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук,
прафесар

Нястомны Руслан Казлоўскі

Шчыра скажу, што ўсвядоміць і зразумець сэнс слова «фальклор» у школьных і «пэтушныя» гады мне не ўдалося. А пасля – войска, праца на дрэвапрацоўцы... Прызнаюся, што тады ў мяне вымалёваліся толькі абрысы пэтычнасці і літаратурнасці.

Зразумець жа, што хаваецца за таямнічым словам «фальклор», мне давялося ўжо ў час вучобы ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы. А за ўсім гэтым стаіць асоба, якая прыцягнула мяне да матэрыяльных і духоўных каштоўнасцяў народа, – Руслан Казлоўскі.

Што гэта за чалавек, я дазнаўся ў час выкладання ім навуковых дысцыплінаў «Беларускі фальклор» і «Славянская міфалогія». Пазнаёміўся я з Русланам Канстанцінавічам яшчэ да паступлення. Мне ён падаўся тады чалавекам простым у разуме, даступным у стасунках. Гэта дапамагае яму быць у курсе студэнцкіх справаў, ведаць і валодаць інфармацыяй, якой з задавальненнем дзеляцца самі студэнты, даваць парады – як выкладчык і проста як чалавек. Дзякуючы такому падыходу і ўнікае ў студэнцкі рух цікавасць да паглыбленага вывучэння філалагічных дысцыплінаў.

Надзвычай цікавы шлях прайшоў Руслан Канстанцінавіч. Нарадзіўся ў Гродне ў 1970 годзе (бацька – служачы МУС, маці – настаўніца). Звычайна дзеці ідуць па прафесійных слядах бацькоў. А ў які бок крочыў тады Руслан? Займаўся спартыўнымі спаборніцтвамі, хадзіў на цяжкую атлетыку. Гры, падцягванні, адцісканні загартавалі і змацавалі юнака ў мажнага мужчыну. Здавалася, што хлопец, які бацька, стане супрацоўнікам МУС. Але гэта было «не яго», і лёс па-

вярнуў па-іншаму – у бок матулінай прафесіі. Пасля заканчэння школы ён паступае на беларуска-рускую аддзяленне філфака ГрДУ. Гэтакі спрыяла адданасць беларускай мове, літаратуры і гісторыі. Але дзівіць тое, што ў школе і, наогул, у Гродне на той час усе прадметы выкладаліся па-руску. Аднак Руслан змог стаць беларускім філолагам. І прайсці праз гэтыя неатрыманыя ў школе беларускамоўныя веды яму давялося дзякуючы сваёй мэтанакіраванасці. Прачытаныя на беларускай мове школьныя падручнікі па розных дысцыплінах, якія даставалі сябры і знаёмыя, дапамагалі яму выйсці на свой абсяг.

На трэцім курсе Руслан змясціў у газеце «Гродзенскі ўніверсітэт» артыкул «Сапраўднае мастацтва трывожыць», прысвечаны малым жанрам прозы Янкі Брыля. Тэму «Паэтыка мініяцюраў Я. Брыля» ён вывучаў у сваіх курсавых і дыпломнай працы, у кандыдацкай дысертацыі «Беларуская праявістая мініяцюра ХХ стагоддзя» (абаронена ў 2002 годзе ў час навучання ў аспірантуры БДУ).

За стараннасці і працавітасці Казлоўскі абіраўся ста-

растам (групы, курса, факультэтаў), кіраўніком факультэцкага шоу-гурта «Цвік», капітанам каманды КВЗ факультэта, граў у духавым аркестры. У 1993 годзе скончыў універсітэт з адзнакай і размеркаваўся на кафедру беларускай літаратуры: спачатку выкладчыкам-стажорам, затым выкладчыкам, старшым выкладчыкам, дацэнтам.

Падняцця па навуковай лесвіцы, адшліфаваць веды яму ў свой час дапамагалі прафесары І. Лепешаў, Ч. Кірвель, Д. Бугаёў і дацэнты Т. Тамашэвіч, Д. Карацінская, М. Бяспамятных, М. Янкоўскі ды іншыя.

У кожнага навукоўца ёсць свае тэмы даследаванняў. У Руслана Канстанцінавіча выяўляецца схільнасць да тэорыі малых жанраў прозы, метадыкі выкладання беларускай літаратуры і фальклору ў ВНУ і сярэдняй школе, беларускай і славянскай фалькларыстыкі. Працы на гэтыя тэмы знайшлі свайго чытача ў больш як 40 апублікаваных артыкулах, а таксама ў асобных падручніках. Адна з чарговых – хрэстаматыя «Беларускі фальклор Гродзеншчыны. Народны эпас. Замовы. Варажба», сабраная за час навукова-этнаграфічных экспедыцыяў па Гродзеншчыне.

Цікаваць да фальклору вучоны абудзіў у многіх студэнтаў, у тым ліку і ў мяне. У сваіх курсавых працах я даследаваў беларускі фальклор лідскага рэгіёна.

Руслан Канстанцінавіч – беларус, і таму яго статус, закон і прапаганда – валоданне літара-

турнай беларускай моваю. Пра гэта ведае кожны жыхар Гродна. І не толькі ведае, але і чуе, бо ветлівы, мяккі, прыемны голас дацэнта Казлоўскага – гэта і дыктарскі голас у гарадскім грамадскім транспарце.

Як можна паўсоль паспець? Атрымліваецца, можна. Да таго ж, Руслан Канстанцінавіч не толькі навуковец, але і паэт. У адным з універсітэцкіх калектывных зборнікаў «Россып» ён змясціў сваю нізку вершаў. Прапаную адзін з іх чытачам «Краязнаўчай газеты».

**Алесь ХІТРУН,
супрацоўнік Лідскага
гісторыка-мастацкага музея**

Пад шатамі дубу...

*Пад шатамі жоўтага дубу,
Прыціснуйшы шлем да грудзей,
Спаў рыцар. Ён ехаў да любай,
Каб стаць на калені хутчэй.*

*Прыкласці вусны да вуснаў
Хацела жывая душа
І зліцца ў парыве пачуццяў,
Ляцець без канца, без канца.*

І сніліся вочы –

блакітная бездань,

*Чаканне у іх і туга,
Халодныя ночы, астылыя сцены,
У вокнах густая смуга.*

*Прыйсці, дакрануцца
да цёплага цела,
Застацца і больш – нікуды,
Ахутаць душою гарачае сэрца,
Стаць промнем,*

агнём назаўжды.

*Каб не было больш цяжкага
расстання*

*І бураў ў жыцці, навальніц,
Прыйсці й цалаваць да сканання
Блакітную бездань*

вялікіх вачніц.

Руслан КАЗЛОЎСКІ

Дбаем пра бяспеку

20 кастрычніка Беларуска-калямаўская грамадская арганізацыя выратавальнікаў-пажарных адзначыла свой адзінаццаты год. З гэтай нагоды ва ўсіх абласных цэнтрах краіны адбылася акцыя «Моладзь за бяспеку». Арганізатарамі мерапрыемства выступіла Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь. Пад час акцыі маладыя людзі наведлі дзіцячыя прытулкі і дамы-інтэрнаты, дапамагалі адзінокім пенсіянерам, інвалідам і шматдзетным сем'ям па гаспадарцы. Не абышлося свята і без забаўляльных мерапрыемстваў на адкрытых пляцоўках каля кірмашоў, аўтавакзалаў, гандлёвых дамоў і ў людных месцах. Фіналам стаў святочны канцэрт: творчыя нумары актывістаў арганізацыі і калектываў мастацкай самадзейнасці, дэманстрацыя відэа-фільмаў і выступы камандаў КВЗ.

Такі цудоўны дзень народзінаў – доказ таго, што БМГАВП вялікая каманда, якая сёння налічвае больш як 400 тысяч чалавек і дзяўчатаў. Таму з упэўненасцю можна сказаць, што курс на «бяспеку», узяты 11 гадоў таму, ужо прывёў да добрых вынікаў!

**Паводле паведамлення
ЦРАНС г. Мінска**

У нашай мове, як і ў іншых мовах, ёсць нямаля прыказак, якія паводле свайго паходжання з'яўляюцца разгорнутымі «метафарамі, узятымі з жывёльнага свету» (В.У. Вінаградаў), г.зн. яны дастасоўваюцца да чалавека, але ўзніклі праз параўнанне людскіх учынкаў, дзеянняў з паводзінамі, звычкамі, асаблівасцямі жывёлаў. Ужываючы, напрыклад, прыказку *І баран бы касіў, каб хто касу насіў*, мы маем на ўвазе не барана, а пэўнага чалавека, якога асуджаем як няўмеку або гультая; прыказка абазначае «Не так лёгка што-небудзь робіцца, як пра гэта мяркую хтосьці».

Шмат якія прыказкі ўзніклі ў выніку метафарычнага пераасэнсавання пэўных суджэнняў, звязаных з павадкамі, асаблівасцямі як дзікіх, так і свойскіх жывёлін, у прыватнасці: *авечкі (З паршывай авечкі хоць воўны касміль)*, *быка (Як быка ні кармі, малака не дасты)*, *вала (З аднаго вала дзвюгу шкур не дзяруць)*, *казы (І козы сьтыя і сена цэлае)*, *каровы (Чыя б кароўка мыхала, а твая б маўчала)*, *ката (Два каты ў адным мяшку не месцяцца)*, *кошкі (Ведае кошка, чыё сала з'ела)*, *курыцы (Скажы курыцы, дык яна паўсёй вуліцы)*, *сабакі (Сабака не з'есць, пакуль не пакачае)*, *свінні (Лішняга і свінні не ядуць)*, *цяля (Кволае цяляткі і ўлетку зябне)*.

Найбольшая ж колькасць прыказак «жывёльнага паходжання» прыпадае на выказы з кампанентам «конь» (у яго розных склонавых формах). І гэта зразумела: «усе мы з хат», як пісаў Янка Сіпакоў, карані ўсіх нас – з вёскі, ад зямлі. Геранія Купалавай «Паўлінкі» кажа: «Кожны чалавек мужыцкага роду... Адам і Ева і то былі мужыкамі». І самым надзейным і адзіным спадарожнікам селяніна, чалавека, звязанага з зямлёй і сельскай гаспадаркай, яго жывым цяглом (з адзінай «конскай сілай») быў конь. На працягу ўсяго жыцця. Ад нараджэння да скону. Прыгадваецца эпізод з паэмы Ф. Багушэвіча «Кепска будзе!» пра тое, як кум з кумою вязуць на кані хрысціць малага. Або запомненая са школьных гадоў радкі з някрасаўскага твора «Мороз, Красны нос», дзе як бы звяртаюцца да каня, які мусіць завезці гаспадара на могілкі: «Ну, трогай, саврасушка! трогай! // Натягвай крепче гужи! // Служил ты хозяину много, // В последний разок послужи!..»

Такая аднасць чалавека з канём не

магла не адлюстравацца ў мностве прыказак. У акадэмічным зводзе «Прыказкі і прымаўкі» (1976) такіх народных афарызмаў больш за 50. Адно з іх – гэта выказы з прамым значэннем павучальнага характару, у якіх зафіксаваны шматвяковы досвед народа. Яны – непасрэдна пра каня, яго «ролю», неабходнасць належнага догляду і інш., напрыклад: *Конь у гаспадарцы – бацька; Без каня – чужое поле; Каня не дагледзіш – далёка не заедзеш; Шануй каня дома, а ён цябе ў дарозе.*

Пераважная ж большасць прыказак «конскага паходжання» – пераносныя, вобразныя, алегарычныя. Яны і сёння актыўна ўжываюцца ў маўленні. У «Тлумачальным слоўніку прыказак» (2011) іх больш як 30. Іх выкарыстанне ў сучасных пісьмовых літаратурных крыніцах звычайна пацвярджаецца не менш як чатырма прыкладамі.

Пададзім далей амаль усе гэтыя прыказкі – з раскрыццём (у дужках) іх сэнсавага зместу, а зрэдку і этымалогіі. Характэрна, што першапачатковы, этымалагічны вобраз каня ва ўсіх прыказках станоўчы, часам з адценнем спачування (ў адрозненне ад многіх пры-

Прыказкі «конскага»

казак з адмоўным генетычным вобразам некаторых іншых свойскіх жывёлін).

Баба з воза – каню лягчэй (= Калі хто-небудзь пакіне каго ці адмовіцца ад чагосьці, то ад гэтага будзе толькі лепей); **Быў конь, ды з'ездзіўся** (= Пра таго, хто састарэўся ці страціў сваё былое значэнне, становіцца, уплыў і пад.); **Вялікаму каню – вялікі хамут** (= На чалавека з вялікімі здольнасцямі і магчымасцямі ўскладваюцца і значныя абавязкі. Ужываецца як становачая ацэнка чыхі-небудзь выдатных здольнасцяў); **Дараванаму каню ў зубы не глядзяць** (= Тое, што лёгка дасталася каму-небудзь, не павінна ім абмяркоўвацца ці прыдзірліва ацэньвацца. *Дараванаму абазначала ў зыходнай форме прыказкі 'атрыманамаў падарунак', а ў зубы не глядзяць* – г.зн. не правяраюць, ці сцёртыя, з'едзеныя зубы ў каня, і па гэтай прыкмеце і не збіраюцца вызначыць яго ўзрост. Прыказка фіксуецца яшчэ ў зборніку (1618) С. Рысінскага); **Зранку і коні не п'юць** (= Кажуць суразмоўніку, адмаўляючыся ад яго запрашэння нашча, зранку выпіць спіртнога. У чатырохзначным дзеяслове *п'юць* два першыя значэнні такія: 'глытаць якую-небудзь вадкасць' і 'ўжываць спіртныя напіткі'. Абодва гэтыя значэнні адначасова рэалізуюцца ў прыказцы-каламбуры); **Каня куюць, а жаба ногі падстаўляе** (= Кажуць пра таго, хто сам напрошваецца на непрыемнасці. Гэтая прыказка – з нерэальным вобразам у яго аснове); **Каторы конь цягне, таго і паганяюць**

(= На таго, хто добрасумленна ставіцца да справы, ускладваюць яшчэ большыя абавязкі); **Конь на чатырох нагах і то спатыкаецца** (= Кожны можа памыліцца, апынуцца ў цяжкім становішчы. Кажуць у апраўданне чыёй-небудзь памылкі); **Куды конь з капытом, туды і рак з кляшнёй** (= За старэйшым і больш вопытным, пераймаючы яго, цягнецца маладзейшы, нявопытны. Часцей ужываецца як адмоўная ацэнка таго, хто пераймае чые-небудзь дзеянні, звычкі і пад. Як лічыць А.А. Патабня ў працы «3 лекцыяў па тэорыі славеснасці», гэта агульная для ўсходнеславянскіх моваў прыказка – варыянт байкі «Лягушка і Вол», у якой «расказваецца, што падкоўвалі каня, а рак падстаўіў сваю кляшню, каб і яго падкавалі»); **На двух конях верхам не паедзеш** (= Немагчыма адначасова займацца дзвюма справамі); **На лечаным кані далёка не заедзеш** (= Вялікай карысці ад чаго-небудзь няспраўнага, сапсаванага ці рамантаванага не дачакаешся, не даб'ешся); **На пераправе коні не мяняюць** (= У неспрыяльных ці небяспечных умовах карэнных змяненняў, пераменаў дзе-небудзь не робяць); **Не жолаб да каня, а конь да жолаба ідзе** (= Каму-небудзь непасрэдна самому трэба нешта рабіць, а не чакаць немагчымага ад іншых); **Не конь вязе, а дарога** (= Пры паездцы, падарожжы куды-небудзь многае залежыць не ад каня, а ад якасці дарогі); **Панскае вока каня тучыць (гадзе)** (= Ласкавае слова, добрае стаўленне да каго-небудзь дапамагаюць у справе); **Прапаў конік,**

Традыцыі і сучаснасць

Беларуская «Bella ciao»

Гродзенскі гурт «Людзі на балоце» выдаў свой дэбютны альбом, аднайменны назве калектыву. Прэзентацыя адбылася на музычным партале Tuzin.fm. Музыкі натхніліся гісторыяй антыбальшавіцкага руху ў Беларусі 1920-х гадоў і стварылі ўнікальны для нашай музычнай прасторы матэрыял.

«Людзі на балоце» – дастаткова малады гурт, які з’явіўся ўвесну 2011 года. Лідар ка-

манды Алесь Дзянісаў пачаў сваю музычную кар’еру ажно ў 1993 годзе, а ў 1996-м стварыў гурт «Кальян». «Людзі на балоце» з’явіліся як акустычнае адгалінаванне добра вядомага гродзенскага гурта. Аднак канцэптуальная розніца прымусіла цалкам адасобіцца ад панк-калектыву і стварыць незалежную каманду. Музыканты паспелі выступіць ужо на невялікіх імпрэзах у Мінску і Гродне, а таксама на

«ПІКНІК.ВУ» ды польскім фэсце «Halfway Festival» у Беластоку.

«Людзі на балоце» пазіцыянуюць сваю музыку як фолк-рок. Яны ўдала спалучаюць гітару, акардыён, скрыпку і флейту. Але фолкам музыку гурта можна назваць толькі ўмоўна. У альбоме няма ніводнай аўтэнтычнай песні. Усе тэксты належаць Алесю Дзянісаву, акрамя «Зброі» (Андрэй Пачобут).

параўноваць з ужо легендарным, класікай жанру, «Народным альбомам», зборнікам пра Заходнюю Беларусь 1930-х гадоў. Цяперашняя спроба загарнуць мінуўшчыну ў музычную абалонку шмат у чым прайграе культураму праекту канца 1990-х. Прайграе ў арыгінальнасці і глыбіні, у імёнах удзельнікаў і майстэрстве выканання. Затое бярэ шчырасцю. «Людзі на балоце» – больш адназначны ды празрысты альбом. Алесь Дзянісаў, у адрозненне ад аўтара тэкстаў «Народнага альбома» Міхала Анемпадыстава, не стварае іранічных партрэтаў і не адсылае да пэўных мясцінаў, а перадае трагічную атмасферу грамадзянскай вайны. Пад акустычны бруднаваты гук хлопцы зацяваюць песні лясных братоў, сапраўднае беларускае «Bella ciao».

Таму пра вяртанне нейкага пласту песень 1918–1921 гадоў гаварыць не выпадае. Алесь кажа, што хацеў уявіць, якія б песні мог спяваць звычайны чалавек, які жыў у тыя часы: «Чым ён пераймаўся і што за турботы меў, якія б словы ён мог сказаць сваім нашчадкам. Вось пра гэта я думаю пры напісанні твораў, што ўвайшлі ў дыск». За рэдкімі выключэннямі, як апошняя песня «Прыдзе вясна», аўтары імкнуліся вытрымаць кампазіцыю ў стылістыцы народнага спеву:

*Сонца ўзыйшло!
Маці, збірайся ў лес,
Баця, бяры ружжо!
Сонца ўзыйшло!
Маці, збірайся ў лес,
Баця, бяры ружжо!*

Цяпер жа гурт «Людзі на балоце» пачаў працаваць над новай праграмай, якая будзе выключна лірычнай і складацца з песень, напісаных на вершы паэтаў Дануты Бічэль, Андрэя Пяткевіча і Марыі Базылюк-Саснюк.

**Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт Інстытута
журналістыкі БДУ**

Гурт «Людзі на балоце» на «Halfway Festival»

ПАХОДЖАННЯ»

прападай і хамуток (= Страціўшы вялікае, няма чаго шкадаваць малое, дробязі); **Стары конь баразны не псуе** (= Стары, вопытны чалавек не сапсуе таго, за што бярэцца. Гаворыцца, калі за справу бярэцца нараўне з маладымі стары, але яшчэ моцны і вопытны); **Суджанага і канём не аб’едзеш** (= Таго, што наканавана лёсам, ніяк не абмінеш); **Хай (няхай) конь думае: у яго галава большая (вялікая)** (= Кажуць жартаўліва ці іранічна ў адказ таму, хто раіць падумаць пра што-небудзь); **Хвалі каня пасля дарогі, а пана – як выцягнуў ён ногі** (= Гаворыцца як нязгода з тым, хто лічыць багатага чалавека добрым); **Хто коней мяняе, у таго хамут гуляе** (= Кажуць з асуджаннем пра таго, хто любіць перабіраць, мяняць каго-ці што-небудзь); **Цераз сілу і конь не цягне** (= Больш за тое, што ў чых-небудзь магчымасцях, сіле, нельга зрабіць); **Шчасце не конь – у аглоблі не запражэш** (= Дасягнуць шчасця, поўнага задавальнення жыццём – не лёгкая справа).

У некаторых прыказках само слова «конь» адсутнічае, але ў іх ёсць досыць выразны намёк на іх «конскае паходжанне», напрыклад: **Кіраваць то ты кіруй, ды не вельмі тузай** (= Ужываецца з незадавальненнем у дачыненні да тых кіраўнікоў, якія занадта любяць указваць, накіроўваць чыю-небудзь дзейнасць, распараджацца кім-небудзь. Паходзіць з сатырычнага верша Кандрата Крапівы «Едзе крытык малады» (1932), дзе гаворыцца, як верхаводзілі

ў літаратуры пралетарскія пісьменнікі ды крытыкі-вульгарызатары і як нарэшце «не сцяраеў пакутнік: – Крытык! Родненькі! Даруй мне з маёю музай! Кіраваць то ты кіруй, ды не вельмі тузай»). **Узяўся за гуж, дык не кажы, што не дуж** (= Калі ўзяўся за якую-небудзь справу, не адмаўляйся, спасылаючыся на цяжкасці яе выканання. Прыказка нарадзілася ў сялянскім асяроддзі, дзе гужом называюць скураную ці вярочную пятлю, пры дапамозе якой хамут злучаюць з дугой і аглоблямі, запрагаючы каня. А запрэгчы – справа здаровага, дужага чалавека); **Укаталі сіўку крутыя горкі** (= Нялёгкае жыццё, праца, узрост і падпазбавлі каго-небудзь ранейшай сілы, магчымасцяў, зрабілі слабым. *Сіўка* – конь сівай масці); **Хвост не паможаш за грыву, таму і хвост не паможаш** (= Пра непазбежнасць канца якіх-небудзь дзеянняў, справаў, учынкаў); **Цішэй едзеш – далей будзеш** (= Мае два значэнні: 1) умераная, непаспешлівая, цішэйшая язда на машыне, кані больш надзейная і бяспечная; 2) чым менш паспешлівасці ў якой-небудзь справе, тым лепш. Кажуць у апраўданне асяцярожных, але мэтанакіраваных дзеянняў).

Ёсць некалькі прыказак з кампанентам «кабыла», дзе, зрэшты, генетычны вобраз не зусім становічы, да прыкладу: **Кабыла з воўкам цягалася, хвост ды грыва асталася** (= Перамагае ў якой-небудзь справе дужэйшы, спрытнейшы); **Кабыла здыхае, а трава хапае** (= У якім бы стане ні знахо-

дзіўся чалавек, яго думы і дзеянні звязаныя з жыццёвымі, надзённымі інтарэсамі); **Кожны цыган сваю кабылу хваліць** (= Кожны хваліць тое, што яму найбольш блізкае, дарагое); **Купляй кабылу гарбатую, а жонку бяры лупатую, дык ніхто не звядзе** (= Гаворыцца як іранічная парада пры выбары жонкі); **Я не я, і кабыла не мая** (= Нічога не ведаю, адмаўляюся ад чаго-небудзь. Кажуць пра таго, хто поўнасцю адмаўляе сваё дачыненне да чаго-небудзь).

Большая частка прыведзеных тут прыказак – уласна беларускія. *Конь* жа – агульнаславянскае слова, ёсць і ў іншых славянскіх мовах. Ва ўсіх славянскіх народаў (і не толькі славянскіх) конь здаўна таксама лічыўся асновай гаспадаркі, «бацькам». Таму і ў іншых мовах ёсць нямаля прыказак «конскага паходжання». Так, наступныя з пададзеных вышэй прыказак функцыянуюць і ў рускай мове, іншы раз адрозніваючыся ад беларускіх гучаннем і лексічным складам: *Баба с возу – кобыле легче; Был конь, да изъездил; Дареному коню в зубы не смотрят; Конь о четырёх ногах, да и тот спотыкается; Куда конь с копытом, туда и рак с клешней; Старый конь борозды не испортит; Суженого и конём не обведешь; Кобыла с волком тягалась, только хвост да грива осталась; Пожалел волк кобылу, оставил хвост да гриву; Я не я, и лошадь не моя.*

Аналагічнае назіраецца і пры супастаўленні беларускіх прыказак з польскімі, напрыклад: *Darowanemu koniowi nie zaglada sie w zeby; Panskie oko konia tuczy.*

Можна яшчэ зазначыць, што ў беларускай літаратурнай мове ёсць больш як 20 фразеалагізмаў з кампанентамі «конь», «кабыла»: (быць) *на кані*, (быць) *на кані і пад канём*, (быць)

на белым кані, ні па кані ні аглоблях, як на кані праехаць, ход канём, злазіць са свайго канька, не па каню воз, (уваліць) як каню, не ў каня корм, ні вала ні каня, сесці на каня, ставіць воз наперадзе каня, конь божы, конь не валяўся (дзе), траянскі конь, па конях!, на крывой кабыле не аб’едзеш (каго), прышыў кабыле хвост, (захацелася) як кабыле воцату, трызненне сівай кабылы.

Жыццё не стаіць на месцы, яно ў пастаяннай зменлівасці і абнаўленні. Як сказаў старажытны грэчаскі філосаф Геракліт: «Усё цяча, усё мяняецца». Сёння конь ужо не ў пашане, яго замяніла «сталёная конніца» – трактар, аўтамабіль, а то і танк. Відаць, першы заўважыў выцясненне каня Сяргей Ясенін; калі вельмі многія спявалі нешта накіптал «Конніца Будённага раскінулася в степи», ён стварыў у паэме «Сорокоуст» (1920) цудоўны мастацкі вобраз жарабя, якое спрабуе абагнаць цягнік: «Видели ли вы, как бежит по степям, // В туманах озёрных кроясь, // Железной ноздрей храпя, // На лапах чугуных поездов? // А за ним по большой траве, // Как на празднике отчаянных гонок, // Тонкие ноги закидывая к голове, // Скачет красногривый жеребёнок? // Милый, милый, смешной дуrolей, // Ну куда он, куда он гонится? // Неужель он не знает, что живых коней // Победила стальная конница?»

Цалкам можна дапусціць, што праз нейкі час каня можна будзе бачыць толькі ў запарку. Тады і амаль усе змешчаныя вышэй прыказкі стануць патрабаваць этымалагічнага аналізу, рэальна-гістарычнага каментавання.

Іван ЛЕПЕШАЎ

ЛІСТАПДА

16 – Беларускі саюз кінематаграфістаў (1962), рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне – 50 гадоў з часу заснавання.

18 – Міхась Машара (Міхаіл Антонавіч) (1902, Шаркаўшчынскі р-н – 1976), пісьменнік, перакладчык, удзельнік нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, кавалер ордэнаў Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны» – 110 гадоў з дня нараджэння.

18 – Кавалёў Павел Нічыпаравіч (1912, Клімавіцкі р-н – 1995), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – Каніскі Георгій (Рыгор; 1717–1795), архіепіскап беларускі (кананізаваны праваслаўнай царквой у лік святых), рэлігійны палеміст, філосаф, пісьменнік, палітычны і культурны дзеяч Беларусі – 295 гадоў з дня нараджэння.

20 – Касач Павел Мікалаевіч (1887–1977), дзеяч самадзейнага мастацтва, кампазітар, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

20 – Баразна Міхаіл Рыгоравіч (1962, Круглянскі р-н), мастацтвазнаўца, мастак, творчыя працы якога захоўваюцца ў музейных, грамадскіх і прыватных зборах Беларусі і Еўропы, ганаровы член Расійскай акадэміі мастацтваў, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2001), рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў – 50 гадоў з дня нараджэння.

20 – Воінаў Аляксандр Пятровіч (1902–1987), архітэктар, вучоны, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, заслужаны будаўнік Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

21 – Гурскі Канстанцін Іванавіч (1907–1943), мовазнаўца – 105 гадоў з дня нараджэння.

24 – Арэхва Мікалай Сямёнавіч (1902–1990), дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, гісторык, заслужаны работнік культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

25 – Бондарова Ефрасіння Леанідаўна (1922, Лёзненскі р-н – 2011), кіназнаўца, кінакрытык, сцэнарыст, заснавальніца нацыянальнай кіназнаўчай школы, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2002) і прэміі Саюза журналістаў Беларусі (1997) – 90 гадоў з дня нараджэння.

26 – Андрэілі Міхаіл Эльвіра (1837–1893), мастак, удзельнік вызваленчага руху ў Беларусі і Літве, ілюстратар – 175 гадоў з дня нараджэння.

26 – Міхась Скрыпка (Міхаіл Аляксандравіч; 1907, Бярэзінскі р-н – 1991), паэт-сатырык, прэзаік, драматург – 105 гадоў з дня нараджэння.

27 – Жалтойскі Іван Уладзіслававіч (1867, Пінск – 1959), беларускі і расійскі архітэктар, тэарэтык, педагог, ганаровы член НАН Беларусі, акадэмік Акадэміі будаўніцтва і архітэктуры СССР, заслужаны дзеяч навукі і мастацтваў Расіі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950) – 145 гадоў з дня нараджэння.

Сябры!

**Наступны нумар «Краязнаўчай газеты»
выйдзе 16 лістапада.
Да сустрэчы!**

Імпрэза з такой чароўнаю назвай адбылася 20 кастрычніка ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. На адмыслова падрыхтаванай выстаўцы разам з малюнкамі беларускіх мастакоў можна было пабачыць лялек-персанажаў тэлевізійнай праграмы «Калыханка». Галоўнымі ўдзельнікамі сталі самыя маленькія наведнікі, якія са сваімі бацькамі і супрацоўнікамі музея здзейснілі казачную вандроўку ў краіну калыханак.

А там малых чакала шмат цікавостак. Спачатку да іх у госці завітаў гурт фальклорнай песні «Верацёнца». Яго ўдзельніцы расказалі, як калісьці маці рабілі з тканіны лялек і клалі іх у калыску побач з дзіцем – каб ахоўвала сон малага. А пасля дзеткі самі люлялі лялек і спявалі ім калыханку. Напэўна, пасля такіх «трэніровак» яны гадоў праз пятнаццаць-дваццаць стануць выдатнымі бацькамі.

Паэт Леанід Дранько-Майсюк падзяліўся ўспамінамі пра першую калыханку,

якую спявала маці. «Сямейны і літаратурны дуэт» – пісьменнікі Віктар Шніп і Людміла Рублеўская – не даваў засуважаць малым. В. Шніп чытаў свае вершы-калыханкі, а пасля развучыў з дзецьмі кароценькі верш Алеся Пісьмянкова. Радкі «Без марожанага гіну, а з марожаным – ангіна» дзеці, безумоўна, упадалі. Л. Рублеўская найперш пацікавілася ў малых, ці добра тыя выхоўваюць сваіх бацькоў. Яна зазначыла, што не толькі

Малыя і зацікаўленыя гледачы

дарослыя павінны займацца выхаваннем, дзецям таксама трэба абавязкова працаваць над духоўным светам бацькоў. Напрыклад, каб яны кожны дзень чыталі казкі, а яшчэ лепей – самі іх прыдумвалі. Дзеці самой Л. Рублеўскай некалі патрабавалі складаць новыя гісторыі, і бачыце, якіх поспехаў дамагліся? Маці – пісьменніца, паэтка, літаратурны крытык... Адным, словам, на дзедках ляжыць вялікая адказнасць за бацькоў.

А для сваіх дзяцей Л. Рублеўская прыдумала калісьці мышку Пік-Пік, казкі пра якую складалі асобную кніжку. Пісьменніца прачытала малым казку пра рамантычнае няшчаснае каханне мышкі да замежнага прыгажуня Мікі-Маўса. І, дарэчы, параіла дзядзяткам – каб з імі не адбылося таго, што здарылася з мышкай, – шукаць сваё каханне сярод беларускіх хлопцаў.

Яшчэ адным госцем музея стаў Аляксандр Ждановіч, вядомы дзеяч, і бацькам ядомы Малыяныч. Ужо пятнаццаць гадоў ён кожны вечар вітае па тэлевізары хлопчыкаў і дзядзяткаў. Вядучы «Калыханкі» адразу ж па-свойску ўсеўся на коўдру і пачаў гуляць ды жартаваць з малымі, а яшчэ – навучыў іх начароўваць дождж.

Напрыканцы сустрэчы ўсе разам з удзельнікамі студыі дзіцячай песні «Мілавіца» праспявалі самую вядомую калыханку, якую напісалі Генадзь Бураўкін і Васіль Раічык. Тым і скончылася незвычайнае падарожжа ў свет калыханак. А калыханкі засталіся – разляцеліся па сэрцах дзетак ды іх бацькоў.

**Ніна ХОМІЧ
Фота айтара**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАЦЕЙ З КАРЕЛІЧАЎ, Матэвуш – скрыпач сярэдзіны XVIII ст. Нарадзіўся ў Карэлічах. Прыгонны М.К. Радзівіла Рыбанькі, першая скрыпка яго прыдворнай капэлы ў 1750-я гг. Адукацыю атрымаў у італьянскіх музыкаў (паводле словаў магната, «яго навука дорага каштавала»).

МАЦЕЙ З МЯХОЎА, Мяхоўскі Мацей, Мехавіта (сапр. Карпіга Мацей; 1453 ці 1457, г. Мехаў Кракаўскага ваяводства – 08.09.1523) – польскі вучоны, этнограф. У 1479 г. атрымаў ступень магістра філасофіі ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве, у 1486 ці 1487 г. – доктара медыцыны (відаць, у Балоньі). У 1501–1519 гг. неаднаразова ўзначальваў рэктарат Ягелонскага ўніверсітэта. З твораў найбольш вядомы

Мацей з Мяхоўа на сярэднявечным малюнку

этнаграфічна-геаграфічна-гістарычны «Трактат пра дзве Сарматы» (Кракаў, 1517), які толькі ў XVI ст. выдаваўся 16 разоў на розных мовах свету. У працы абвргаў скажоныя ўяўленні на Захадзе пра Усходнюю Еўропу, дзе быццам бы бязмежнае мноства золата, жыццё вечнае, дзе ўзвышаюцца Рыфейскія і Гіпарбарэйскія горы. У творы значнае месца адвездзена апісанню Вялікага Княства Літоўскага, Маскоўі. З таго часу ў сусветнай літаратуры пачаў наступова ўкараняцца больш ці менш аб'ектыўны погляд на Усходнюю Еўропу.

МАЦІ БОСКАЯ (Маці Божая, Марыя, Дзева Марыя, Багародзіца, італьян. Мадона) у выяўленчым мастацтве – вобраз маці Ісуса Хрыста стаў адным з галоўных у мастацтве розных краінаў. Першы ад-

люстраванні яе з'явіліся ў Старажытным Рыме ў III–IV стст. н.э. Пашырэнне вобраз атрымаў у мастацтве сярэднявечча і Адраджэння, дзе ў розных паводле сюжэтаў абразах паказанае жыццё Маці Боскай ад нараджэння да смерці: «Нараджэнне Марыі», «Увядзенне ў храм», «Нараджэнне Ісуса Хрыста», «Святая сям'я», «Успенне Маці Боскай» і інш. Найбольш папулярнай была выява з дзіцем Ісусам Хрыстом. У мастацтве сярэднявечча вобраз меў характар абстрактнага маральнага ідэала, сімвала, які існаваў па-за часам і прасторай, рэальным быццём. Мастацтва Адраджэння зрабіла яго чалавечным, змяным, выявіла праз яго дух новае, гуманістычнае светаўспрыманне эпохі. Гэта высокая ўвасабленне мацярынства, яго духоўнай і жаночай прыгажосці, шчасця, і разам з тым самаахвярнасці і пакутніцтва.

Найбольш значныя творы старажытнага мастацтва з выявай Маці Боскай – мазаіка «Маці Боская Аранта» ў Кіеўскім Сафійскім саборы (XI ст.), абраз «Маці Боская Уладзімірская» (XII ст., Дзяржаўная Трацякоўская галерэя). У беларускім іканапісе вобраз пашыраны з XIV–XVIII стст. З літаратуры вядомы абраз XII ст. «Маці Боская Эфеская», зберагліся абразы «Маці Боская Адзігітрыя» (канец XV – пач. XVI ст.),

Абраз Божай Маці «Галубіцкая», пашыраны на Беларусі з X–XII стст.

«Маці Боская Адзігітрыя Смаленская» (XVI ст., абодва ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь). Паводле сістэмы выяўленчых сродкаў яны блізкія да візантыйскага і старажытна-рускага жывапісу.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)